

gentibus, tunc à Iesu Naue circumcisi sunt de petra, quæ significat Christum: quia petra, inquit, erat Christus, ut designaretur per Christum futuram incircuncisionem cordis. Sicut dixerat Moses & Hieremias propheta: Circūdite uos deo, & circumcidite præputium cordis uestri, ut amputata caligine, remissione accepta peccatorum, digni fierent uidere gloriam dei, quã sub lege positi, uidere nequiuerant causa peccati. Vt ergo Christum deum signaret, & non se ab homine ea didicisse quæ docebat, assereret, ita incipit.

Deut. 10.

Hier. 4.6

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum & deum patrem, qui suscitauit eum à mortuis. Apostolum se non ab hominibus electum, & missum ad prædicandum testatur, sicut erant quidam, qui electi ab apostolis, mittebantur ad ecclesias roborandas: neque sicut alij, qui à Iudæis mittebantur ad disturbandas ecclesias, quos pseudoapostolos uocat, sed à filio dei missum se, quem in hac causa idcirco hominem negare uidetur, quia præcepta quasi deus dedit, non quasi homo: & quæ elegit, diuino iudicio elegit. • Per quod idoneum & firmum se prædicatorem significat: quia multo uiriq; melior est quem deus elegit, quàm quem homo. Neque enim per hominem, sicut arbitrabantur de Christo, qui hos cogebant circumcidi, sed per Iesum Christum, id est, sed per eum qui deus & homo est. Quod statim aperit, cum dicit: Et deum patrem, qui suscitauit eum à mortuis. Hoc dicto duas hæreses damnauit, et Manichæi & Fotini. Quia Manichæus Christum hominem negat, & non negat crucifixum: & Fotinus Christum deum non concedit, & tamen ipsum se, hoc est corpus suum, excita se à mortuis negare non audeat, ut Manichæus cum crucifixum non negat, stulte eum

hominem

hominem nō fateri uideatur, & **F**otinus impietate quādam deum negare, quem seipsum à mortuis excitasse fatetur. **L**egit enim dixisse dominum: **S**oluite templū hoc, & ego tribus diebus excitabo illud. **H**oc autē dicebat deus de templo corporis sui. **I**gitur ipse excitans se à mortuis, corpus suum significat se à mortuis excitasse, & nihilominus tamen à patre suo dicitur excitatus. **P**ropterea quod omnis uirtus filij de patre est, ut gesta filij facta sint patris, ex quo sunt omnia. ¶ **E**t qui mecum sunt fratres, ecclesie Galatie.) **P**ostquam autoritatem suam cōmendauit, adhuc auget ad causam, ut ceteros qui secū erāt, omnes commotos aduersus eos ostenderet. **Q**uamuis sufficeret autoritas ei⁹ nec possit refutari, tamen ut grauet factum illorum, quo à prima fide desiterant, multos secum accēsos ad errorem illorum arguendum designat. **F**acile enim poterit quis intelligere errare se, si se à multis uideat reprehendi. ¶ **G**ratia uobis & pax à deo patre nostro, & domino Iesu Christo.) **V**triusq; beneficio tam patris quam filij, genus hominum subleuatum ostendit. **N**ec minorem filium significat, cum eum dominum nostrum uocat: neq; patrem maiorem, quia eum deum nostrum appellat, quia non erit uerus deus pater, nisi & dominus sit: neq; uerus dominus filius, nisi & deus sit. **S**i ergo una gratia patris & filij erga nos est, quid est, inquit, ut de filio minus sentiētes legem illi æquetis, ut partim Christo, partim legi seruiatis, cum legeritis dominū dicētem: **Q**uia dñs est filius hoīs, etiā sabbati, ut per hoc uideant quanta contumelia ab eis domino irrogetur, quando comparant dominum famulæ? ¶ **Q**ui dedit se ipsum pro peccatis nostris.) **A**parte ostendit nihil prodesse legem, quando Christum dicit obtulisse se, ut pro nobis pateretur, ut nos iustificaret quos lex reos tenebat: ut eruti à lege per fidem Christi, iam nō peccatores essemus, sed iustificati secunda natiuitate, filij dei appellati. **C**um enim in conditione diaboli genus humanum teneretur, saluator obtulit se uolenti diabolo, ut illudens eum potestates uirtutis suæ, accipere enim uoluit

quæ

quem detinere non potuit, auferret ei quæ malo iure tenebat obnoxia. **Expoliatis itaque inferis, trophæum animarum pertulit ad patrem, ex quo sunt omnia.** Quod lex utique facere non potuit, quanquam profutura data sit, nobis tamen peccantibus conuersa est ut fieret inimica, & cœpit occidere, non uiuificare. **Christus autem donans delicta, non solum uiuificauit nos, sed & sibi sociauit, ut filij dei uocemur facti per fidem.** **Quantus ergo error est post gratiam reuerti sub lege, hoc est accepta libertate uelle seruire, ut ereptus gladio, immemor beneficij denuo se uendat lanistæ? Accusator est enim emptoris, qui relicto eo rursus ad priorem dominum redit.**

¶ Ut liberaret de præsentis seculo maligno.) Hoc dicit, quia ideo morti cōcessit se dominus, ut nos ab errore seculi liberaret, id est, ut ab intelligētia huius seculi, quod curriculum senescente ætate deurgit in finem, alieni facti, futuri seculi quod occasum nescit, participes simus in sensu unius dei. **Præsentis enim seculi hæc est malignitas, quia non reddit cōgruam reuerentiam creatori suo deo, & restauratori Christo, dum multos sibi deos confingit error humanus, aut dum Christo à credētibz debita honorificentia non reseruatur.** **¶ Secundum uoluntatem dei & patris, cui gloria in secula seculorum. Amen.)** **¶ Ut firmum sit & plenum autoritate, quod dicit, quia Christus nos liberauit, addit quia istud fecerit cum patris uoluntate.** **¶ Miror quod sic tam cito transferemini ab eo, qui uocauit uos in gratiam Christi in aliud Euangelium.)** **Euangelium bonum nunciū est, ac per hoc & lex uetus euangelium est, accepta lege factorum. Sed hoc potius, in quo quod promissum est, solutum est, per quod peccatores ad indulgentiam conuocantur. Mirari ergo se dicit ideo, quia de optimo & maximo beneficio decedentes, mancipauerunt se legi factorum, ut perderent quod fuerant consecuti, ut de accepta libertate ruerent in seruiturem cito euersi, cum mos sit, ut paulatim aliquis de malo transeat ad bonum. Hi autem de bono facile traducti sunt ad opera carnis, quæ sunt graui**
¶ Raro

Raro enim contingit, ut quis de lætitia ad exitium con-
fugiat: ac per hoc admiratur hebetudinem illorum, qui
in securitate positi, labori se subiiciunt inani. Tale est,
si nauta insanus stans in portu, de tempestate securus
laxet nauim in altum, ut perturbetur diuersis pcellis:

Ita & hi per stultitiam subegerunt se, ut dolores pateren-
tur pudoris defecti. & iugum seruitutis legis susciperent,
nulla huius rei spe prædicata. In aliud ergo euangelium
uocati fuerant, quam quod hi prædicabant, qui eos sub-
uerterant. Non tamen aliud ab eo quod apostoli nunct-
abant, quod hi pseudoapostoli aliud esse asseriebant ad
inuidiam apostoli, qui eos instruxerat. ¶ Et ut Galatas
per hanc fallaciam circumuenirent, necesse erat ut euan-
gelium apostoli aliud esse dicerent, quam quod ratio sal-
uatoris docebat. Hoc autem esse uerum, quod ab eis cum
legis ueteris concordia prædicabatur. Hi sunt qui quæ-
stiones fecerunt Paulo & Barnabæ de hac re, sicut conti-
netur in Act. apostol. Isti enim docebant ex gentibus
credentes, quia nisi circumciderentur more Mosi, & Iuda-
izarent, salui esse non possent. ¶ Nisi aliqui sunt qui con-
turbant uos, et uolunt conuertere euangelium Christi.)

Apertum est, quia hoc agebant ut conuerterent Euan-
gelium Christi, immutantes traditiones, ut sub nomine Chri-
sti essent Iudæi, id est, conuertere euangelium Christi in
legem. ¶ Sed & si nos aut angelus de cælo euangelizet
uobis præterquam quod euangelizauimus, anathema
sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, Si quis uobis
euangelizauerit præterquam quod accepistis, anathe-
ma sit.) Nemo miretur Apostolum, qui feritatem mo-
rum mansuetabat, sic esse commotum. Pro Galatarum
enim salute, indignatur aduersus inimicos disciplinæ
christianæ. Indignatio enim hæc ostendit nõ leue pecca-
tum esse post acceptam fidem conuertri ad legem. Nam
tam firmum atq; uerum euangelium quod eis prædica-
uerat asserit ut etiã seipos, id est apostolos, si immutati
forte aliis prædicarent non audiri doceret, quorū utiq;
fama quod essent apostoli Christi peragrauerat omem
locum

locum. Aut si forte diabolus angelum dei se fingens, ut facile possit audiri, de cælis appareret contra hæc prædicans, sciretur esse contrarium & abominatio haberetur. **¶** Si ergo apostolos Christi, quorum tam præclara opinio in signis & prodigijs erat faciendis, & angelum de cælo quem possit spiritalis ratio commendare, aliter docentes quàm ab apostolo Paulo edocti erant anathematizari præcepit, quanto magis quos nullum testimonium ad seducendum potest commendare? Ideo autem iterat contestationem, ut confirmet eos in prima traditione. Iterata enim lex, sollicitiores reddit negligentes. **¶** Modo enim hominibus satisfacio aut deo.) Hoc est, nunquid hominibus satisfacio, suadendo uobis reuerti ad gratiam Christi aut deo. Non hominibus uti que sed deo, ut per satisfactionem reuertantur ad deum quem spreuerant. Deniq; statim subiecit. **¶** Aut quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem seruus Christi non essem.) Significat igitur hos à quibus fuerant euersi, non deo sed hominibus placere in Galatarum subuersione, sicut & semetipsum iam dudum, quãdo ecclesiam ut patrum traditionum uendicaret persequebatur. **¶** Ut enim à ludæis laudari possent, secundum uoluntatem illorum, legem seruandam dicebant, ne si uerum euangelium Christi prædicarent inimicos eos facerent. **¶** Hic autem apostolus qui omni deuotione deo placeri docebat, non timebat homines offendere, dum mō dei gloriam commendaret. **¶** Omnia enim præsentia postponens, futuris se commendabat spebus ut Christi idoneus seruus. Idonei autem serui esse non possunt, qui sub nomine domini proprijs lucris student. Sed forte contra aliquis dicat. **¶** Ergo qui legem prædicabant quam deus dicitur dedisse, hominibus seruebant. Quomodo ergo idonea lex esse dicitur cuius prædicatio secundum hominum uoluntates narratur temperata? **¶** Ante aduentum domini lex iuxta dei uoluntatem prædicabatur. **¶** Tempus enim ei debebatur ut seruaretur. **¶** At ubi aut uenit dominus promissus in lege, cessare

oportuit

Luc. 16.

oportuit legem, iuxta prædictam sententiam prophetarum. Vnde dicit dominus: **Lex & prophetæ usq; ad Ioan- nem.** Nec enim dignum erat, ut præsentè domino, legis autoritas seruaretur. Ideoq; si quis de cætero legem seruandam putat, iam non domini uoluntati obtemperat, sed repugnat. Similibus enim suis satisfacit. ¶ **¶ Notum enim uobis facio fratres euangelium quod prædicatum est à me, quia non secundum hominem est. Neq; em̄ ego ab homine accepti illud aut didici, sed per reuelationem Iesu Christi.** Nunc principia epistolę aperit. Ipsum em̄ sensum uult manifestare, quia nõ ea quæ docebat ab homine didicerat, ut forte dubitaret de his quæ docebat. Neq; secundum humanũ iudicium aptata erat eius prædicatio, ut indigna diuina autoritate uideretur: sed à dei filio dicit se didicisse per reuelationem, cum iam post resurrectionem esset in cælis, sicut supra memora- uit, & ea quæ didicit conuenire uoluntati maiestatisq; eius à quo se didicisse testatur. **Spiritualia enim sunt quæ seruata meritum collocant apud deum. Illa enim carnalia sunt quæ tempore suo seruata, nec meritum, nec im- meritum præstiterunt apud deum. Non seruata obfue- runt, quia & qui non fecerat legem, sub maledicto erat, & qui fecerat non iustificabatur apud deum, quia iustus ex fide uiuit. Illa enim ut oneri essent seruanda manda- ta sunt, non dignitati.** ¶ **Audistis em̄ conuersationẽ meam aliquãdo in Iudaismo quia supra modum perseque- bar ecclesiam dei & expugnabam eam, & proficiebam in Iudaismo super multos coætaneos in gr̄e meo, abundanti- us æmulator existens paternarum mearum tradi- tionũ.** Propositum suum quo prius iuxta carnem uige- bat repugnans ecclesię, breuiter memorat, sed ut famu- lus Christi esset, hoc se reliquisse. Magis enim se deuotũ, quàm illos in uindicanda lege fuisse designat, non tamẽ propter hominum fauorem, sed hoc putans utile apud deum. Per ignorãtiam enim cum humanitati placeret, deo se seruire putabat, liberam habens conscienciã. **Nec sciebat enim iam tempus afferendę legis non esse, doctri-**

Abac. 2.

nam

nam secutus patrum, uidens aut in errore aut in male-
uolentia confitorū, omni industria & feruore mentis
id agebat, ut cæteris coequalibus sibi æmulatione legis
præstantior uideretur, sic insaniens contra disciplinam
Christi, ut nulli hominum parcere, fidei fœdera assecu-
to. Sed cum dei reuelatione laborem hunc inanem esse
didicisset, & magis contrarium, desitisse ab eo & se fidei
gratiæ subdidisse, ut professus ei esset apud deum. Si er-
go hic qui Israëlita est, & qui dignitate doctoris fultus
erat apud Iudæos, eruditus à Gamaliele uiro prudentif-
simo, locum habens cum optimis uita hominibus, reli-
quit legem, quanto magis hi qui extra legem erant, legi
se subijcere nō debuerāt. Et si hic gaudet exisse se de sub-
iugo seruitutis, quid est ut hi libertatem suam obligaue-
rint uinculis legis? Cum autem placuit ei qui me se-
gregauit de utero matris meæ, & uocauit per gratiam
suam reuelare filium suum in me, ut euāgelizarem eum
gentibus, continuo non acquieui carni & sanguini.

Cum in lege haberet fiduciam in se, iam tempus legis
seruandæ non esse, & omni auiditate contenderet putās
dei se uoluntate hoc agere ut resisteret Euangelio Chri-
sti, uidens deus æmulationem eius bonam, sed scientiam
ei deesse, placuit ei uocare illum ad gratiam suam, sciens
iam idoneum hunc esse ad prædicandum Euangelium fi-
lij eius gentibus, quia si in re minima tam uelox & fidus
erat audacia conscientia, nō adulatione cuiusquā, quan-
to magis in prædicando dono dei futurus esset constan-
tior spe promissi præmij. Præscientia ergo dei segregatus
est de utero matris suæ, id est, antequam nasceretur,
uel statim natum scit deus futurum hominem bonum
sicut dicit ad Hieremiam prophetam: Prius quàm te for-
marem in utero noui te, &c. Ita & apostolum Paulū sci-
ens quid esset futurus præuenit eum, ut antequam con-
uerteretur uocaret eum quia erat necessarius. Deniq; sta-
tim suscepit dispensationem doni dei omni postposita
cura carnali. Nec enim consilium cuiusquam petiit, aut
ad aliquem retulit quid esset factururus, sed protinus præ-

Hiere. x

A a **dicaui**

dicauit **Christum** quia hic est filius dei. Nam sicut futurū mali frequenter ante sunt boni, ita & solent futuri boni esse mali. ¶ Neque ueni Hierosolimā ad præcessores meos apostolos, sed abi in Arabiam, & iterū regressus sum Damascum.) Non fuisse dicit necessitatem electum se a deo pergendi ad præcessores suos apostolos, ut aliquid forte disceret ab eis, quia deus ei reuelauit per filium suum quomodo doceret. Hoc ideo loquitur ut ostendat nō aliud tenendum esse quā quod docet, nec hominibus credi sed deo a quo se didicisse testatur, ac per hoc eos qui illos in legem induxerant esse doctores falsos, quia non a deo traditum erat quod docebant. **A Damasco** ergo in Arabiam profectus est ad predicandum ubi nullus erat apostolorum, ut ipse illic fundaret Ecclesias, ne surreperibus pseudoapostolis Iudaismus seminaretur. Et inde iterū regressus est **Damascum**, ut uisitaret quibus rudis prædicauerat Euangelium gratiæ dei. ¶ Deinde post annos tres ascendi Hierosolimam uidere Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim.) Dignum fuit ut cuperet uidere **Petrum**, quia primus erat inter apostolos, cui delegauerat saluator curam ecclesiarum, non utiq; ut aliquid ab eo disceret qui iam ab autore didicerat, a quo & ipse **Petrus** fuerat instructus, sed propter affectū apostolatus, & ut sciret **Petrus** hanc illi datā licētiā quam & ipse acceperat. Ventens ergo ad eū hospitio receptus est, & apud eum mansit diebus quindecim, quasi unanims coapostolus. Hæc ideo manifestat, ut ostendat concordiam se cum apostolis habuisse, nec in aliquo dissensisse sicut susurrabāt de eo pseudoapostoli, ut eū apud ecclesias gentium deformarent, & sua mala simplicioribus inferrent, dicentes ea conuenire cum doctrina apostolorū maiorum. ¶ Alium autem apostolorum uidi neminem nisi Iacobum fratrem domini.) **Iacobum** uidit Hierosolymæ, quia illic erat constitutus ab apostolis episcopus, qui & ipse prius fuerat incredulus, sicut dicit Euāgelista: Quia nec fratres eius, inquit, adhuc credebant in eum. Hic **Iacobus** filius fuit Ioseph, qui ideo frater domini appellatus est